

УДК 330.341.1:378.4

JEL M14, M20, O15, O32, O33

DOI 10.32782/2786-8273/2025-9-5

Джус В.В.

асистент кафедри маркетингу і бізнес-адміністрування,
Київський національний університет імені Тараса ШевченкаORCID: <https://orcid.org/0009-0006-9243-2362>

Vladyslav Dzhus

Taras Shevchenko National University of Kyiv

ЕВОЛЮЦІЯ ФЕНОМЕНУ УНІВЕРСИТЕТУ В ДИСКУРСІ МЕТАМОДЕРНУ

THE EVOLUTION OF THE UNIVERSITY PHENOMENON
IN THE DISCOURSE OF METAMODERNISM

Анотація. У статті досліджено природу ключових етапів історичної трансформації університетів і їх функціональних ролей у відповідь на виклики різних епох. Проаналізовано перехід від класичної моделі університету, орієнтованої на передачу знань, до дослідницького університету, де пріоритетною стає генерація нового знання, та, нарешті, до підприємницького університету, націленого на комерціалізацію знань та інноваційну діяльність. Особливу увагу приділено аналізу підприємницького університету як гібридної інституції, що поєднує академічні цінності з прагматичними цілями економічного розвитку на макро- та мікрорівнях. Розглянуто фактори, що зумовили виникнення цієї моделі, включаючи дивергентний характер процесу глобалізації, нерівномірність конкуренції, розвиток знаньсвої економіки. Запропоновано розуміти метамодерн як теоретичну рамку для осмислення сучасного етапу еволюції університету, що дозволяє поєднати традиційні цінності академічної автономії з необхідністю адаптації до вимог швидкозмінного світу.

Ключові слова: концепція «потрійної спіралі», еволюційний розвиток, науковий прогрес, інновації, підприємницький університет, метамодерн, диверсифікація фінансування, швидкозмінність середовища.

Abstract. Introduction. The university's role in shaping intellectual, scientific, and cultural landscapes has evolved due to socio-economic development. Contemporary transformations challenge traditional higher education paradigms, necessitating a re-conceptualization beyond autonomous knowledge production. **Purpose.** This article investigates the evolution of the university phenomenon within metamodern discourse, tracing the transformation of its functions from classical educational to research-oriented and entrepreneurial models, interpreting these changes as responses to social, economic, and cultural challenges. **Methods.** The research employs historical and theoretical analysis, a critical review of literature on university development (focusing on entrepreneurial university and metamodernism), and comparative analysis of classical, research, and entrepreneurial models. The metamodern framework serves as an analytical lens for broader socio-cultural interpretation. **Results.** The study reveals a clear evolutionary trajectory driven by societal shifts and the increasing importance of knowledge and innovation. The entrepreneurial university is characterized by knowledge commercialization, innovation fostering, and engagement with industry and society, demanding flexibility and a proactive approach. Metamodernism provides a framework for understanding the complex dynamics, highlighting the tension between tradition and innovation, local and global perspectives, academic freedom and pragmatism. **Conclusion.** The entrepreneurial university, embodying the metamodern era, merges academic excellence with economic development and social responsibility. While offering opportunities for innovation and progress, it presents challenges regarding commercialization and ethical standards. Universities must navigate these tensions by embracing a metamodern approach valuing tradition and innovation, fostering collaboration, and prioritizing social impact alongside economic gains.

Keywords: “triple helix” concept, evolutionary development, scientific progress, innovations, entrepreneurial university, metamodernism, diversification of funding, volatile environment.

Постановка проблеми. Університет як суспільна інституція протягом століть відігравав ключову роль у формуванні інтелектуального, наукового та культурного ландшафту цивілізацій. Водночас його функціональне наповнення та модель взаємодії із суспільством постійно змінювалися у відповідь на динаміку соціально-економічного розвитку. У сучасних умовах ці трансформації не лише поглиблюються, але й набувають нової якості, що ставить під сумнів усталені парадигми організації вищої освіти. Традиційна модель університету – як автономного простору продукування та трансляції знання – опиняється під тиском низки суперечливих очікувань, що виводить на перший план потребу її переосмислення у нових онтологічних та епістемологічних координатах.

Логіка еволюції закладів вищої освіти добре простежується у концепції «університетських революцій», яка

передбачає поступовий перехід від класичного університету до дослідницького, а згодом – до підприємницького. Так, від університетів підприємницького типу очікують втілення етичного мислення, критичної і системної рефлексії, здатності до міждисциплінарного бачення та діалогу – характеристик, що резонують із метамодерною чутливістю. Ці процеси вже не є маргінальним чи експериментальним, а підтримується на рівні національних і міжнародних стратегій. Зокрема, у «Порядку денному реформування вищої освіти Європейського Союзу» [1] та стратегії «European strategy for universities» [2], запропонованій Європейською Комісією в 2022 році, підкреслюється необхідність розвитку третьої місії університетів. Європейська Комісія чітко артикулює потребу формування «інноваційних екосистем», у яких університети відіграють роль багатовекторних вузлів взаємодії освіти, науки, бізнесу та громад. Глобальні освіт-

ньо-наукові організації також усе частіше звертаються до ідеї системних змін у вищій освіті. Зокрема, у звіті ЮНЕСКО «Reimagining our futures together: a new social contract for education» [3] наголошено, що університети мають переосмислити свої функції у світлі екзистенційних викликів, таких як кліматичні загрози, зростання соціальної нерівності, диспропорційність технологічного розвитку та криза довіри до наукового знання.

Для України ці тенденції є особливо актуальними в умовах посттравматичних трансформацій, викликаних повномасштабною війною, та необхідністю відновлення економіки через інновації. У Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки одним із головних пріоритетів названо посилення інституційної автономії університетів та їх залучення до розвитку регіонів, «сприяння проведенню закладами вищої освіти досліджень і консалтингу для бізнесу, створення умов для розвитку державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти» [4].

Саме тут доцільним є звернення до метамодерного підходу як світоглядної рамки, що дозволяє осмислити сучасну фазу еволюції університету не як випадковий набір змін, а як закономірний етап розвитку інституції, що перебуває між ідеалами традиції та викликами майбутнього. Таким чином, проблема, що постає в межах цього дослідження, полягає у необхідності збагнути, як трансформується феномен університету в умовах нової функціональної парадигми, котра не вкладається у рамки лише освітньої чи наукової ролі та може бути розкрита через призму нестандартної методологічної основи метамодерну.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному науковому дискурсі концепція підприємницького університету досліджується у низці взаємопов'язаних напрямів: еволюція моделей, організаційна трансформація, взаємодія з індустрією та вплив на регіональний розвиток. Н. Etzkowitz і L. Leydesdorff [5], які є авторами базової моделі «triple helix», у своїх подальших дослідженнях уточнюють третю місію університетів – економічний розвиток через інновації та підприємництво. К. Rådborg і Н. Löfsten [6] доводять важливість стратегічного лідерства університетів у розвитку наукової інфраструктури через сильні освіту та дослідження, розширення співпраці та рівня впливу, системну комерціалізацію. Даний підхід збігається з баченням D. Audretsch і M. Keilbach [7] щодо необхідності синергії, доповнювальної природи зв'язку між університетами й індустрією. У дослідженнях M. Guerrero та D. Urbano [8], а також M. Abreu і V. Grinevich [9] розглядаються механізми, через які університети впливають на економічне зростання територій. Йдеться не лише про прямий трансфер знань, а й про культурні трансформації в локальному середовищі та формування креативних хабів.

В. Clark [10], основоположник поняття «академічного капіталізму», запропонував систему п'яти елементів підприємницького університету, зосереджену на внутрішній трансформації: направляюче керівництво, диверсифікація джерел фінансування, підприємницька культура, дослідницька спроможність й інфраструктурна периферія. Подібні аспекти аналізуються й у дослідженнях Старостіної А. О., Бугрова В. А., Кравченка В. А., Джанлуки Г. та Кочкіної Н. Ю. [11], які зосереджують увагу на контекстуалізації моделі Кларка до українських реалій. M. Sánchez-Barrioluengo і P. Benneworth [12] вивчають трансформацію бри-

танських університетів у напрямку підприємницької моделі, підкреслюючи, що ці зміни залежать від інституційних особливостей, історичних традицій та взаємодії з регіональними стейкхолдерами. Натомість, J. Nelles і T. Vorley [13], P. D'Este і P. Patel [14] наголошують на обмеженнях університетсько-індустріальної взаємодії в світлі різних мотивацій сторін, правових бар'єрів, браку довіри. Курбатов С. В. [15] здійснює спробу порівняти природу виникнення університетів, які називаються підприємницькими і корпоративними, визначаючи базові передумови і стимули, які спонукають до «генетичних» змін у характеристиках закладів вищої освіти. Ситницький М. В. [16], розробляючи теорію розвитку дослідницьких університетів, які в освітньо-науковому середовищі України є більш поширеними порівняно з підприємницькими, вводить поняття «підприємницького прогресивізму», чим актуалізує роль даної складової як невід'ємно-необхідної на сучасному етапі розвитку освіти, науки та інновацій.

У контексті теорії метамодерну L. R. Andersen [17] розглядає імперативи функціонування інституцій на перетині ціннісних парадигм – між утилітаризмом і гуманізмом, локальністю і глобальністю. М. А. Lynn [18] пропонує концепцію «навмисного розумчужання» як механізм адаптації університетів до швидкозмінного середовища, стверджуючи, що університети повинні сприяти відмові від застарілих знань і практик, щоб залишатися релевантними в метамодерному світі. Занурюючись в особливості метамодерної сучасності, S. Bowman, J. Salter, C. Stephenson і D. Humble [19] висвітлюють необхідність педагогічної переорієнтації у вищій освіті для підготовки випускників до вирішення складних проблем і протиріч. Таким чином, останні дослідження демонструють глибокі трансформації університетів у напрямку підприємницької моделі та зростаючий інтерес до метамодерного підходу як аналітичної рамки для осмислення суспільних змін. Поєднання даних дослідницьких напрямів створює підґрунтя для подальших наукових пошуків, спрямованих на інтеграцію концептуальних вимог і підходів метамодерну у стратегічне планування та розвиток вищої освіти.

Метою статті є виявлення сутності еволюції феномену університету в контексті метамодерного дискурсу шляхом відслідковування трансформації його функцій – від класичного освітнього до дослідницького та підприємницького – і осмислення цих змін як відповіді на соціальні, економічні та культурні виклики. Особлива увага приділяється представленню підприємницького університету як гібридної інституції, що поєднує прагматичні функції з місією соціального провідництва у складному і багатошаровому світі метамодернізму.

Виклад основного матеріалу дослідження. Еволюція університетів є відображенням фундаментальних змін у суспільстві, науці та культурі. Від своїх середньовічних витоків до сучасної багатофункціональної моделі університет пройшов довгий шлях подолання суперечностей. Розуміння первинної форми університету, класичного університету, є ключем до аналізу подальшого розвитку цього феномену в контексті метамодерну з його амбівалентними тенденціями.

Класичні університети зародилися в Європі у XI–XII століттях у період так званого «середньовічного ренесансу». Їх виникнення було зумовлене кількома ключовими факторами:

– зростання міст та економічний розвиток, оскільки урбанізація призвела до концентрації інтелектуального потенціалу та зростання потреби в освічених фахівцях, зокрема лікарях та теологах;

– відродження античної науки та філософії, адже повернення до праць Аристотеля, Платона, інших античних мислителів, які інтенсивно перекладалися з арабської та грецької мов, стимулювали інтелектуальну активність та прагнення до знань;

– необхідність в стандартизованій освіті для церкви та держави, де перша створювала запит на освічених кліриків, а зростаючі бюрократичні апарати держав – на кваліфікованих управлінців та юристів;

– формування корпорацій вчителів та учнів, з огляду на те, що перші університети часто виникали як гільдії студентів (наприклад, Болонський університет) або викладачів (наприклад, Паризький університет), котрі об'єднувалися для захисту своїх прав та стандартизації навчання [20].

Першим класичним університетом вважається Болонський університет, заснований у 1088 році. Його структура базувалася на об'єднанні студентів у «*universitas scholarium*», які наймали викладачів для навчання. Цей підхід дозволив студентам мати значний вплив на організацію навчального процесу, включаючи добір викладачів і визначення наповнення навчальних програм. Болонський університет у зародку спеціалізувався на вивченні права, зокрема римського та канонічного, що було надзвичайно важливим для формування правової системи Європи.

Серцевиною діяльності класичних університетів були навчання, дослідження (хоча й на початковому, нескладному рівні) та збереження і поширення знань. Процес навчання, позначений терміном *docere* (латинською «навчати»), був спрямований на передачу усталених знань від викладачів до студентів. Лекції, часто побудовані на читанні та коментуванні авторитетних текстів, доповнювалися диспутами – публічними обговореннями, що мали на меті розвинути в студентів навички аргументації та критичного мислення. Організаційно навчальний процес структурувався за факультетами, що спеціалізувалися на певних галузях знань, таких як мистецтва, право, медицина та теологія, а академічна кар'єра студентів розгорталася через послідовне здобуття ступенів бакалавра, магістра та доктора філософії.

Паралельно з навчанням, хоча й не одразу набувши центрального значення, розвивалася функція дослідження (із латинської *scire* – «знати»). Університетські викладачі, особливо в галузях філософії та теології, вели власні наукові пошуки, формуючи впливові інтелектуальні школи та беручи участь у важливих теологічних дебатах. Ці ранні дослідження закладали підґрунтя для розвитку критичного мислення та генерації нових ідей в академічному середовищі.

Не менш важливою для класичних університетів була функція збереження та поширення знань. Університетські бібліотеки ставали скарбницями рукописів, а університети часто мали власні скрипторії для їхнього копіювання, забезпечуючи тим самим збереження інтелектуальної спадщини та її поширення серед освічених верств суспільства.

Діяльність класичних університетів мала глибокий вплив на середньовічне та ранньомодерне суспільство. Вони відіграли ключову роль у формуванні інтелектуальної еліти, стали центрами раціональних суперечок, які

ставали передумовою розвитку науки і філософії, закладаючи фундамент для майбутніх проривів. Важливим аспектом була також стандартизація освіти, адже університети встановлювали критерії навчання та присудження наукових ступенів, що сприяло уніфікації освітніх стандартів у Європі. Хоча соціальна мобільність, яку забезпечували університети, була обмеженою через різне походження студентів, заклади освіти все ж надавали шанс талановитим індивідам із нижчих верств суспільства рухатися соціальними сходами [21].

Однак класичний університет як явище мав і більш суттєві недоліки. Консервативність навчальних програм (науки як такої), часто заснованих на застарілих текстах, могла гальмувати адаптацію освіти до нових наукових відкриттів та потреб суспільства. Існувала недостатня увага до практичного застосування знань, на ранніх етапах розвитку вищої освіти дослідження не були пріоритетною функцією, що значно обмежувало потенціал університету як рушія наукового прогресу. Крім того, домінування теології та філософії в змісті навчання призводило до повільнішого розвитку інших галузей знань, зокрема природничих наук.

Поступово, починаючи з XIX століття, класична модель університету почала трансформуватися під впливом перебудови соціального й економічного порядку. Наукова та промислова революції, а також зростаюча суспільна потреба в нових знаннях і технологіях, стали ключовими рушійними силами цієї трансформації. Зростає усвідомлення важливості наукових досліджень для національного прогресу та економічного розвитку призвело до появи нової моделі університету – дослідницького. Ідейним підґрунтям цього процесу стали реформи Берлінського університету початку XIX століття, ініційовані Вільгельмом фон Гумбольдтом, які проголосили єдність навчання та дослідження, академічну свободу та прагнення до чистого знання. Ця модель стала взірцем для багатьох університетів по всьому світу [22]. У XIX та XX століттях було засновано чимало нових університетів, які від самого початку орієнтувалися на передові наукові дослідження, як-от університети Ліги Плюща в США та німецькі технічні університети, що відповідали на зростаючу потребу в інженерах та технічних фахівцях.

У дослідницькому університеті функція дослідження (*scire*) набуває центрального значення, хоча навчання та збереження знань залишаються важливими. Для цього створюються спеціалізовані наукові лабораторії та інститути, а університети активно залучають фінансування для досліджень від різних джерел. Форми навчання стають більш інтерактивними, з акцентом на семінарах та наукових гуртках, а магістерські та докторські програми спрямовані на підготовку висококваліфікованих дослідників [23]. Збереження та поширення знань також еволюціонують: до університетських бібліотек додаються передові наукові публікації, описи патентування результатів досліджень, а кількість та якість наукових публікацій стають важливими показниками успішності університету.

Водночас, зміщення акценту на дослідження в частині випадків призводило до приділення недостатньої уваги змісту й формам навчання, а тиск на академічну серцевину, тобто викладачів, породжував «публікаційну гонку» зі зниженням якості досліджень. Зростання адміністративного апарату та ймовірна відірваність фундаментальних досліджень від нагальних потреб суспільства також стали предметом критики. Крім

того, проблемою, що надто загострилася в країнах, чий заклади вищої освіти стали посідати провідні позиції на глобальному рівні, виявилось поглиблення нерівності між університетами з різними ступенями володіння ресурсами та репутації. Незважаючи на це, перехід від класичного до дослідницького університету став ключовим і невід'ємним етапом, що заклав основу для подальшої еволюції університетів, зокрема появи підприємницької моделі.

Починаючи з кінця XX століття, університети опинилися перед новими викликами та можливостями, породженими процесами глобалізації, інформаційної революції та зростаючої ролі знань у економічному розвитку. Класична та дослідницька моделі університету, незважаючи на їхні значні досягнення, почали виявляти певні кризові ознаки, які й стали підґрунтям для появи нового бачення спроможного освітньо-наукового суб'єкта – підприємницького університету. Нерівномірна конкуренція та дивергентний характер міжнародних соціоекономічних зв'язків спонукали країни розглядати університети як ключових гравців у забезпеченні національної конкурентоздатності через інновації та комерціалізацію знань. Класичний університет, з його відносною відірваністю від економічних потреб, та дослідницький університет, із фокусом на фундаментальних дослідженнях без прямого комерційного застосування, не завжди повною мірою відповідали цим вимогам. Зменшення державного фінансування вищої освіти та науки в багатьох країнах змушувало університети шукати нові джерела доходів, зосереджуючись на співпраці з бізнесом та генерації вартості через внутрішні структури. Швидкий розвиток інформаційної та знаннєвої економіки відкрив нові можливості для адаптивних суб'єктів ринку освітніх і дослід-

ницьких послуг, чим, з іншого боку, створив нові виклики для традиційних університетських структур. У цьому контексті посилювалася взаємодія між університетами, промисловістю та урядом, що відобразилося в концепції «потрійної спіралі», яка наголошувала на важливості їхньої тісної співпраці для стимулювання інновацій.

Попри свої переваги, підприємницька модель університету також стикається з критикою щодо комерціалізації академічної діяльності, зокрема, етичних питань даного процесу, посилення нерівності доступу до освіти, потенційних конфліктів інтересів (академічних і комерційних), ризику втрати фундаментальної дослідницької орієнтації.

Диференціація типів університетів (табл. 1) підкреслює зміну соціальних очікувань до вищої освіти і науки в умовах метамодерну, визначаючи генетичні зрушення у функціях, культурі та механізмах успіху університетських моделей. Узгодження еволюції університетських моделей із онтологією та епістемологією метамодерну дозволяє глибше розуміти як трансформаційні процеси у сфері вищої освіти, так і логіку самої соціальної зміни. Попри те, що концепти модерну та постмодерну переважно використовувались для опису культурних і філософських парадигм, останнім часом дедалі частіше з'являються дослідження, що фокусуються на їх економічних, управлінських та інституційних корелятах [24]. У цьому світлі типологію університетів доцільно співвіднести з еволюцією світоглядних режимів – модерном, постмодерном та метамодерном. Класичний університет відповідає епосі модерну, де ключовими були просвітницькі ідеали раціональності, прогресу, централізації знань. Дослідницький університет сформувався у високому модерні, з його культом науки, інституціоналізованим експертним знанням та вірою в універсаль-

Таблиця 1

Типологія університетів крізь призму розвитку системи вищої освіти

Риса	Класичний університет	Дослідницький університет	Підприємницький університет
Основна мета діяльності	Передача знань, формування освіченої еліти, збереження культурної спадщини, підтримка цінностей суспільства	Генерація нового знання, науковий прогрес, посилення міждисциплінарних досліджень	Комерціалізація знань, економічний розвиток країни та регіонів, стимулювання інновацій
Основна функція	Навчання, формування базових компетентностей, розвиток критичного мислення	Дослідження, створення нових наукових теорій і технологій	Підприємництво, трансфер технологій, розвиток комерційно орієнтованих освітніх програм
Джерела доходів	Держава, плата за навчання, пожертви меценатів	Держава, наукові гранти, міжнародні дослідницькі програми, співфінансування з бізнесом	Диверсифіковані джерела (держава, бізнес, гранти, власні доходи)
Взаємодія з бізнесом	Обмежена, епізодична участь в проєктах, неструктурована співпраця	Поступово зростає через створення центрів трансферу технологій, участь у спільних дослідженнях із бізнесом	Активна, стратегічні партнерства, створення спільних підприємств, спільні програми акселерації
Орієнтація	Фундаментальні знання, традиції гуманітарної освіти, підготовка широкопрофільних фахівців	Наукова новизна, академічна репутація, спеціалізація на високотехнологічних напрямках	Ринкові потреби, комерційний потенціал досліджень і розробок, розвиток підприємницьких компетентностей
Культура	Академічна автономія, консерватизм у змісті програм і методах викладання, домінування традиційних цінностей	Наукова конкуренція, спеціалізація, прагнення до інтернаціоналізації наукової діяльності, орієнтація на показники ефективності	Підприємницький дух, гнучкість, орієнтація на результат і ринок, підтримка ризикованих інноваційних проєктів
Ключові показники успіху	Кількість випускників, академічна репутація, кількість кафедр та освітніх програм, історична спадщина	Кількість публікацій у рецензованих журналах, рівень цитованості, обсяг залучених грантів, участь у глобальних рейтингах	Залучені інвестиції, доходи від комерціалізації досліджень, кількість партнерств із бізнесом і державою, розвиненість власних підтримувальних структур

Джерело: розроблено автором

ність істини. Постмодерн, у свою чергу, поставив під сумнів легітимність великих наративів, підкреслюючи фрагментарність знання, множинність істин і релятивізм. Університет у постмодерну добу пережив кризу ідентичності, балансує між втратою авторитету та спробами зберегти академічну автономію. Підприємницький університет виник як гібридна відповідь на цю кризу, оскільки поєднує дослідницьку спроможність із ринковою адаптивністю, що резонує з ключовими ознаками метамодерного світогляду.

Метамодерн, на відміну від попередніх парадигм, не є запереченням, а радше діалектичною інтеграцією окреслених логік. Він оперує через маятникову динаміку між утопією і реалізмом, локальним і глобальним. У цьому сенсі метамодерн не просто задає нову культурну чутливість, а формує інституційну онтологію, яка вимагає від університетів не лише виконання традиційних функцій, але й гнучкої відповідності складному світу [17].

Підприємницький університет, що функціонує в умовах метамодерної доби, постає як складна, полівалентна структура. Він не просто реагує на ринкові запити, а розвиває здатність до проактивного моделювання майбутнього, інтегруючи в свою стратегію принципи асертивності, глокалізації, рефлексивної самоактуалізації, синергійного мислення [25]. Асертивність розкривається не як агресивне просування інтересів, а здатність університету формувати власну місію, не розчиняючись у зовнішніх очікуваннях. Глокалізація – як стратегія, що дозволяє зберігати локальну ідентичність у глобальному контексті – проявляється в здатності університету бути водночас і регіональним агентом змін, і глобальним гравцем інтелектуального ринку. Самоактуалізація інституції виражається у прагненні до інтелектуального та соціального лідерства, розвитку внутрішніх незалежних структур, які здатні підтримувати підприємницьку функцію, зокрема, через диверсифікацію джерел фінансування.

Таким чином, зв'язок між еволюцією університетських моделей та дискурсом метамодерну виявляється не лише емпіричним, але й концептуальним. Підприємницький університет, що уособлює метамодерну чутливість, постає не як інституційна кінцева точка, а як простір

здатностей і потенціалів, автономний суб'єкт складного майбутнього, у межах якого освіта, дослідження та інновації перетинаються з цінностями відповідальності перед публічним, приватним і громадським секторами.

Висновки. Феномен підприємницького університету є яскравим відображенням метамодерної чутливості. Він являє собою гібридну модель, яка вдало поєднує прагматичний підхід до комерціалізації інтелектуальної власності з ідеалістичним прагненням до соціального служіння. Успіх такого університету визначається не лише фінансовими показниками та кількістю запатентованих розробок, але й його здатністю створювати значущу суспільну цінність, сприяти сталому розвитку та формувати в студентів і викладачів етичне підприємницьке мислення, де «підприємництво» розглядається як ширша компетенція, що включає ініціативність, інноваційність та ефективне розв'язання проблем у різних сферах діяльності.

Водночас, процес трансформації університету в підприємницьку модель не є односторонньо позитивним і несе в собі певні ризики. Враховуючи це, метамодерний підхід вимагає від університетської спільноти постійної критичної рефлексії щодо створення можливих негативних ефектів та закликає до активного пошуку шляхів їхньої мінімізації. Збереження академічної доброчесності, високих етичних стандартів та фокусу на якісній освіті й фундаментальних дослідженнях має бути невід'ємною частиною розвитку підприємницького потенціалу закладів вищої освіти.

У майбутньому університет функціонуватиме в умовах постійної напруги між усталеними академічними цінностями та новими суспільними вимогами, між фундаментальними науковими пошуками та необхідністю прикладних інновацій, між збереженням локальної ідентичності та зростаючою глобальною конкуренцією. Ключем до успіху університету метамодерної доби стане його здатність не лише витримувати цю напругу, але й перетворювати її на потужне джерело синергії та сталого розвитку, знаходячи нові ефективні форми співпраці, сприяючи міждисциплінарним дослідженням та міжсекторальній участі зацікавлених сторін.

Бібліографічний список:

1. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on a Renewed EU agenda for higher education. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52017DC0247>
2. Communication from the Commission on a European strategy for universities. URL: <https://education.ec.europa.eu/sites/default/files/2022-01/communication-european-strategy-for-universities-graphic-version.pdf>
3. Reimagining our futures together: a new social contract for education. UNESDOC Digital Library. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379707.locale=en>
4. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-p#Text>
5. Etzkowitz H., Leydesdorff L. The dynamics of innovation: from National Systems and “Mode 2” to a Triple Helix of university-industry-government relations”. *Research Policy*. 2000. Vol. 29(2). P. 109–123. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0048-7333\(99\)00055-4](https://doi.org/10.1016/S0048-7333(99)00055-4)
6. Rådberg K., Löfsten H. The entrepreneurial university and development of large-scale research infrastructure: exploring the emerging university function of collaboration and leadership. *The Journal of Technology Transfer*. 2024. Vol. 49(1). P. 334–366. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10961-023-10033-x>
7. Audretsch D., Keilbach M. Entrepreneurship Capital and Economic Performance. *Regional Studies*. 2004. Vol. 38(8). P. 949–959. DOI: <https://doi.org/10.1080/0034340042000280956>
8. Urbano D., Guerrero M. Entrepreneurial Universities: Socioeconomic Impacts of Academic Entrepreneurship in a European Region. *Economic Development Quarterly*. 2013. Vol. 27(1). P. 40–55. DOI: <https://doi.org/10.1177/0891242412471973>
9. Abreu M., Grinevich V. The entrepreneurial university: strategies, processes, and competing goals. *The Journal of Technology Transfer*. 2024. Vol. 49. P. 1991–2034. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10961-024-10085-7>
10. Clark B.R. Creating Entrepreneurial Universities: Organizational Pathways of Transformation : IUA Press & Pergamon, Paris, 1998.

11. Starostina A., Bugrov V., Kravchenko V., Gatto G., Kochkina N. Entrepreneurial university: exploring its essence, phases of development, and operating mechanism during wartime in Ukraine. *International Journal of Educational Development*. 2023. 102895. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijedudev.2023.102895>
12. Sánchez-Barrioluengo M., Benneworth P. Is the entrepreneurial university also regionally engaged? Analysing the influence of university's structural configuration on third mission performance. *Technological Forecasting and Social Change*. 2019. Vol. 141. P. 206–218. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2018.10.017>
13. Vorley T., Nelles J. Building Entrepreneurial Architectures: A Conceptual Interpretation of the Third Mission. *Policy Futures in Education*. 2009. Vol. 7(3). P. 284–296. DOI: <https://doi.org/10.2304/pfie.2009.7.3.284>
14. D'Este P., Patel P. University-Industry Linkages in the UK: What Are the Factors Underlying the Variety of Interactions with Industry? *Research Policy*. 2007. Vol. 36. P. 1295–1313. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.respol.2007.05.002>
15. Курбатов С. В. Феномен університету в контексті часових та просторових викликів : монографія. Суми : Університетська книга, 2014. 262 с.
16. Ситницький М. В. Стратегічне управління розвитком дослідницьких університетів України: теорія і практика : дис. ... д-ра. економ. наук : 08.00.03. Київ, 2019. 577 с.
17. Andersen L. R. Polymodern Economics. *Metamodern Theory and Praxis*. 2024. Vol. 1(1). P. 63–86. DOI: <https://doi.org/10.70613/2024.0004>
18. Lynn M.A. Intentional unlearning practices in postmassified university systems: Reformation for the metamodern era. *Journal of Global Education and Research*. 2024. Vol. 8(3). P. 222–235. DOI: <https://www.doi.org/10.5038/2577-509X.8.3.1334>
19. Bowman S., Salter J., Stephenson C., Humble D. Metamodern sensibilities: toward a pedagogical framework for a wicked world. *Teaching in Higher Education*. 2022. Vol. 29(5). P. 1361–1380. DOI: <https://doi.org/10.1080/13562517.2022.2151835>
20. Grant E. A History of the University in Europe. Volume 1: Universities in the Middle Ages by Hilde de Ridder-Symoens. Review. *History of Education Quarterly*. 1993. Vol. 33. P. 395–398.
21. How universities helped transform the medieval world. URL: <https://cepr.org/voxeu/columns/how-universities-helped-transform-medieval-world>
22. Bongaerts J.C. The Humboldtian Model of Higher Education and its Significance for the European University on Responsible Consumption and Production. *BHM Berg- und Huttenmannische Monatshefte*. 2022. Vol. 167. P. 500–507. DOI: <https://doi.org/10.1007/s00501-022-01280-w>
23. Rüegg W. A History of the University in Europe. Vol. IV: Universities Since 1945. Cambridge University Press, 2011.
24. Vermeulen T., van den Akker R. Utopia, Sort of: A Case Study in Metamodernism. *Studia Neophilologica*. 2015. Vol. 87:supl. P. 5–67. DOI: <https://doi.org/10.1080/00393274.2014.981964>
25. Freinacht H. The Listening Society. A Metamodern Guide to Politics. Book One. Metamoderna ApS, 2017.

References:

1. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on a Renewed EU agenda for higher education. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52017DC0247>
2. Communication from the Commission on a European strategy for universities. URL: <https://education.ec.europa.eu/sites/default/files/2022-01/communication-european-strategy-for-universities-graphic-version.pdf>
3. Reimagining our futures together: a new social contract for education. UNESDOC Digital Library. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379707.locale=en>
4. Pro skhvalennia Stratehii rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022-2032 roky : rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23 liutoho 2022 r. No. 286-r [On Approval of the Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022–2032 : Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated February 23, 2022, No. 286-r]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-p#Text>
5. Etzkowitz H., Leydesdorff L. (2000). The dynamics of innovation: from National Systems and “Mode 2” to a Triple Helix of university-industry-government relations”. *Research Policy*, vol. 29(2), p. 109–123. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0048-7333\(99\)00055-4](https://doi.org/10.1016/S0048-7333(99)00055-4)
6. Rådborg K., Löfsten H. (2024). The entrepreneurial university and development of large-scale research infrastructure: exploring the emerging university function of collaboration and leadership. *The Journal of Technology Transfer*, vol. 49(1), p. 334–366. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10961-023-10033-x>
7. Audretsch D., Keilbach M. (2004). Entrepreneurship Capital and Economic Performance. *Regional Studies*, vol. 38(8), p. 949–959. DOI: <https://doi.org/10.1080/0034340042000280956>
8. Urbano D., Guerrero M. (2013). Entrepreneurial Universities: Socioeconomic Impacts of Academic Entrepreneurship in a European Region. *Economic Development Quarterly*, vol. 27(1), p. 40–55. DOI: <https://doi.org/10.1177/0891242412471973>
9. Abreu M., Grinevich V. (2024). The entrepreneurial university: strategies, processes, and competing goals. *The Journal of Technology Transfer*, vol. 49, p. 1991–2034. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10961-024-10085-7>
10. Clark B.R. (1998). Creating Entrepreneurial Universities: Organizational Pathways of Transformation. IUA Press & Pergamon, Paris.
11. Starostina A., Bugrov V., Kravchenko V., Gatto G., Kochkina N. (2023). Entrepreneurial university: exploring its essence, phases of development, and operating mechanism during wartime in Ukraine. *International Journal of Educational Development*, 102895. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijedudev.2023.102895>
12. Sánchez-Barrioluengo M., Benneworth P. (2019). Is the entrepreneurial university also regionally engaged? Analysing the influence of university's structural configuration on third mission performance. *Technological Forecasting and Social Change*, vol. 141, p. 206–218. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2018.10.017>
13. Vorley T., Nelles J. (2009). Building Entrepreneurial Architectures: A Conceptual Interpretation of the Third Mission. *Policy Futures in Education*, vol. 7(3), p. 284–296. DOI: <https://doi.org/10.2304/pfie.2009.7.3.284>
14. D'Este P., Patel P. (2007). University-Industry Linkages in the UK: What Are the Factors Underlying the Variety of Interactions with Industry? *Research Policy*, vol. 36, p. 1295–1313. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.respol.2007.05.002>
15. Kurbatov S. (2014). Fenomen universytetu v konteksti chasovykh ta prostorovykh vyklykiv : monohrafiia [The phenomenon of the university in the context of temporal and spatial challenges : monograph]. Sumy : Universytetska knyha – Sumy : University Book, 2014. 262 p.

16. Sytnytskyi M. (2019). Stratehichne upravlinnia rozvytkom doslidnytskykh universytetiv Ukrainy: teoriia i praktyka : dys. ... d-ra. ekonom. nauk : 08.00.03 [Strategic management of the development of research universities in Ukraine: theory and practice : diss. ... Dr. of Econ. Sciences]. Kyiv, 2019. 577 p.
17. Andersen L. R. (2024). Polymodern Economics. *Metamodern Theory and Praxis*, vol. 1(1), p. 63–86. DOI: <https://doi.org/10.70613/2024.0004>
18. Lynn M.A. (2024). Intentional unlearning practices in postmassified university systems: Reformation for the metamodern era. *Journal of Global Education and Research*, vol. 8(3), p. 222–235. DOI: <https://www.doi.org/10.5038/2577-509X.8.3.1334>
19. Bowman S., Salter J., Stephenson C., Humble D. (2022). Metamodern sensibilities: toward a pedagogical framework for a wicked world. *Teaching in Higher Education*, vol. 29(5), p. 1361–1380. DOI: <https://doi.org/10.1080/13562517.2022.2151835>
20. Grant E. (1993). A History of the University in Europe. Volume 1: Universities in the Middle Ages by Hilde de Ridder-Symoens. Review. *History of Education Quarterly*, vol. 33, p. 395–398.
21. How universities helped transform the medieval world. URL: <https://cepr.org/voxeu/columns/how-universities-helped-transform-medieval-world>
22. Bongaerts J.C. (2022). The Humboldtian Model of Higher Education and its Significance for the European University on Responsible Consumption and Production. *BHM Berg- und Huttenmannische Monatshefte*, vol. 167, p. 500–507. DOI: <https://doi.org/10.1007/s00501-022-01280-w>
23. Rüegg W. (2011). A History of the University in Europe. Vol. IV: Universities Since 1945. Cambridge University Press.
24. Vermeulen T., van den Akker R. (2015). Utopia, Sort of: A Case Study in Metamodernism. *Studia Neophilologica*, vol. 87:sup1, p. 5–67, DOI: <https://doi.org/10.1080/00393274.2014.981964>
25. Freinacht H. (2017). The Listening Society. A Metamodern Guide to Politics. Book One. Metamoderna ApS.

Стаття надійшла до редакції 25.04.2025